

Uöf 28268

Språkvårdsspalten:

Vad kan kantele heta i pluralis, månnthro?

1

Vad menas med ordet *patronymikon*? — Patronymikon betyder ordagrant »farsnamn». Det användes om tillnamn, som är bildade av faderns namn. I äldre tid, i själva verket ända in på 1800-talet, hade de allra flesta inte fasta släktnamn, utan de kallades med faderns namn + son. Låt oss tänka på en man som hette Erik och hade en son Jakob. Denne kallades då Jakob Eriksson. Hans söner Per och Sven kallades Per Jakobsson och Sven Jakobsson. Dottern Anna kallades Anna Jakobsdotter. Jakobsson och Jakobsdotter är patronymika. Så småningom blev det allmän sed i samtliga samhällsklasser att taga fasta släktnamn. Många valde då som bekant namn på -son. Dessa namn växlar inte enligt faderns namn: Matts Eriksson kan vara son till Per Eriksson och Matts' söner heter Eriksson i tillnamn.

2

Hur lyder följande ord i flertal: *kantele, kokko, talko*? Hur lyder flertal av *tema, schema* och *datum*? — Det är rätt många främmande ord som är besvärliga att

böja i flertal. Allmänt taget kan det sägas att sådana som slutar på vokal, gärna följer mönstret *ett bo, flera bon*, om de är ett-genus, och att de som är den-genus ofta följer mönstret *en ko, flera kor*. Mönstret brytes emellertid av att det finns ord som kan få flertalsböjning från det språk som de egentligen hör hemma i.

De tre finska orden är fullt klara ifråga om flertalsformen. *Kantele* är det enda av dem, som trängt in i svenskt högspråk i Sverige och finnes i ordböcker. Det heter *kanteler* i flertal, någon annan form är inte tänkbar. De båda andra orden förekommer bara i finländsk svenska; de heter i flertal *talkor* och *kokkor*. — De andra orden har grekiskt ursprung (*tema, schema*) eller latinskt (*datum*). Den grekiska flertalsformen lyder *temata, schemata*, och den förekommer någon gång, men är knappast att rekommendera, eftersom den verkar alltför främmande. Eftersom orden är *det*-genus, blir det naturligt att böja *teman, scheman* i flertal. *Datum* har fortfarande latinsk böjning *data* i betydelsen »uppgift», ofta också i betydelsen »dag». Det heter

Se sidan 3

28268

Språkvårdsspalten ...

Forts. från sid. 2

alltså: Maskinen lämnade snabbt önskade data. (Data heter det som känt också i sammansättningar: databehandling.) Det heter också ofta: Han visste födelsedata för samtliga släktingar. Ett ord av grekisk börd är också *komma* (kommatecken). Eftersom ordet är *det*-genus, är *komman* det lämpligaste i flertal.

③

Hur skall man översätta det finska ordet *tieto*? — Det ordet hör till de finska ord, som har flera svenska motsvarigheter. Man kan nämna *kunskap*, *kännedom*, *insikt*, *vetskap*, *upplysning*. Nu är dessa ord inte liktydiga, och det gäller därför att välja rätt motsvarighet till *tieto*. Några exempel kan kanske belysa frågan. *Kunskap*, ibland *insikt*, har en allmän betydelse, t. ex. *goda kunskaper* (hyvät tiedot) i finska. *Vetskap* och *kännedom* avser ett vetande om bestämda fakta: *få kännedom om något*, *få vetskap om något* motsvarar *saada tieto jostakin*. I de fall, då *tieto* avser ett meddelande, kan det motsvaras av *upplysning*: *ge upplysningar om något*. Dessutom finns det fall då ett uttryck med *tieto* lämp-

ligen kan omskrivas på svenska, t. ex. *Sitä ei ole varmaa tietoa*, som kan uttryckas med *Det vet man inte med säkerhet*.

④

Man talar om att utge *en bok på eget förlag*. Vad betyder det uttrycket? — I det allmänna språkbruket avser *förlag* numera en firma, som ger ut böcker. Ursprungligen har ordet emellertid avsett de kostnader man ikläder sig för att ge ut boken; *på eget förlag* hade därför grundbetydelsen »på egen bekostnad». Den som ger ut en bok på eget förlag står ju själv för alla de ekonomiska transaktioner som i normala fall åligger ett bokförlag. I affärsspråk bevarar *förlag* ännu betydelser som är främmande för det allmänna språkbruket. *Att gå i förlag för någon* innebär att man sträcker till pengar.

Jag vill i det här sammanhanget rikta läsarnas uppmärksamhet på tre trevliga broschyrer som utgivits av postverket i Sverige. De heter *Våra brev*, *Våra brev till utlandet* och *Företagets brev*. Den första ger lite tips om privatbrev på svenska, den andra berättar om brev på engelska, franska och tyska (med några mönsterbrev) och den tredje tar, som namnet antyder, upp något om affärskorrespondens. Broschyerna kan rekommenderas varmt. Folkting-

get har lyckats förvärva 1000 exemplar av varje broschyr. Den som är intresserad av dem kan skriva till Folktingets kansli, Kaserngatan 40, Helsingfors.

CARL-ERIC THORS